

Jörg, N., *Strafbare rechtspersonen in Amerika*, Arnhem, Gouda Quint B.V., 1990, XV + 193 p.

In het domein van de Angelsaksisch-Nederlandse rechtsvergelijking betreffende de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen en hun functionarissen is de auteur van het te bespreken werk geenszins een onbekende. Nico JÖRG, Docent aan het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, publiceerde reeds ten behoeve van de Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking een preadvies betreffende het strafbaar leiding geven aan rechtspersonen in het Amerikaanse en het Nederlandse recht (*De strafbaarheid van de leiding van corporaties in het Amerikaanse en Nederlandse recht*, Preadvies nr. 39 voor de Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking, Deventer, Kluwer, 1988, 73 p.). Tevens is hij coauteur van de onlangs in dit tijdschrift verschenen studie, waarin de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen, toegespitst op de casus van dodelijke ongevallen, naar Engels en Nederlands recht wordt onderzocht (i.s.m. FIELD, St., 'Strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen voor dodelijke ongevallen naar Engels en Nederlands recht', *Panopticon*, 1991, 233-248).

Ook het voorliggend werk is, zo leert ons reeds de ondertitel ('Corporaties en hun functionarissen in het Amerikaanse strafrecht in rechtsvergelijkend perspectief'), in dezelfde rechtsvergelijkende traditie geschreven. Dit betekent niet alleen dat elk hoofdstuk betreffende het Amerikaanse recht wordt afgesloten met een vergelijking met het terzake geldende Nederlandse recht, maar ook dat voor de behandeling van dat Amerikaanse recht bepaalde opties werden genomen. Zo wordt b.v. een bespreking van de individuele aansprakelijkheid van de functionaris als samenspanner (conspiracy) achterwege gelaten, daar 'de constructie van samenspanning in het Nederlandse strafrecht slechts incidenteel wettelijk voorkomt en rechtsvergelijking dientengevolge minder zin heeft' (p. 73). Dergelijke keuzes zijn voor een nuttige rechtsvergelijking onontbeerlijk. Daar ze echter een belangrijke invloed kunnen hebben op de beschrijving van het vreemde rechtstelsel, het zgn. comparandum (GORLÉ, F., BOURGEOIS, G. en BOCKEN, H., *Rechtsvergelijking*, Gent, E. Story-Scientia, 1985, 1), ware het wellicht wenselijk geweest, het rechtsvergelijkend opzet van de studie reeds in de titel tot uiting te brengen.

Door de systematische bespreking van het Amerikaanse recht in vergelijking met het Nederlandse recht biedt het boek van JÖRG de Belgische jurist de kans in één klap de verdiensten, maar ook de tekortkomingen van een systeem van strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen te ontdekken. Deze kennis kan bijzonder nuttig worden gebruikt in de discussie betreffende de eventuele invoering van een dergelijk systeem in het Belgische recht (zie voor een status quaestionis van de rechtsleer DERUYCK, F., 'Societas delinquere potest... en wat dan nog?', *Panopticon*, 1991, 257-259; adde VAN REMOORTERE, F., 'La question de la responsabilité pénale des personnes morales en droit de l'environnement', *R.D.P.*, 1991, 311 e.v.).

De auteur laat geen enkel aspect onbesproken. Niet alleen het historisch ontstaan van beide systemen, de leerstukken betreffende het materieel bestanddeel (daderschap van de rechtspersoon) en het moreel bestanddeel (schuld van de rechtspersoon), alsmede de individuele aansprakelijkheid van (leidinggevende) functionarissen komen aan bod; ook de crimineel-politieke, strafprocessuele en penitentiaire aspecten worden onderzocht. Daarbij wordt de lezer bij de uiteenzettingen over het Amerikaanse recht een houvast geboden door enkele schema's betreffende de Amerikaanse strafprocedure (p. XIII-XV), alsmede door een verklarende woordenlijst (p. 165-171). Overigens getuigt het werk ook door het uitvoerig wettenregister, jurisprudentieregister en zaken- en personenregister van een bijzondere 'leesvriendelijkheid'.

Tot de voornaamste inzichten, die in het boek besloten liggen, behoort o.i. de vaststelling, dat er – naast de door de eigenheid van elk rechtstelsel te verklaren verschillen – een wezenlijk onderscheid bestaat in de rechtstheoretische opbouw van met name het daderschap van de rechtspersoon.

In het Nederlandse recht leidde de vergeestelijking van het daderschap (POMPE, W.P.J., noot bij Hoge Raad, 22.7.1947, *Nederlandse Jurisprudentie*, 1947, nr. 469) ertoe, de rechtspersoon als functionele dader te beschouwen, waardoor die rechtspersoon als pleger van het delict, en niet langer als doenpleger, optreedt (HAZEWINKEL-SURINGA, D., REMMELINK, J., *Inleiding tot de studie van het Nederlandse strafrecht*, Alphen a/d Rijn, Tjeenk Willink, 1984, 355). Voor de criteria ter begrenzing van dit functioneel daderschap – met name beschikkingsmacht en aanvaarding – moge verwezen worden naar de reeds vermelde studie van JÖRG in dit tijdschrift (o.c., 239-244; vgl. TORRINGA, R.A., *De rechtspersoon als dader: strafbaar leidinggeven aan rechtspersonen*, Arnhem, Gouda Quint, 1988, 29-34).

In het Amerikaanse recht daarentegen is 'het fysieke handelingsbegrip toonaangevend gebleven' (p. 43). In het Angelsaksisch concept van 'vicarious liability' worden de gedragingen van de natuurlijke persoon aan de rechtspersoon toegerekend. De rechtspersoon is in een dergelijke vertegenwoordigingsconstructie hoogstens fictieve dader. Volgens JÖRG biedt dit een ruimere aansprakelijkheidsgrond dan de criteria van het functioneel daderschap (p. 25 en, a.h.v. de casus in de Kabeljauw-zaak (Hoge Raad, 1 juli 1981, *Nederlandse Jurisprudentie*, 1982, nr. 82), p. 46-47).

Op het vlak van het moreel bestanddeel, de schuld van de rechtspersoon, is dat onderscheid er niet: zowel in het Amerikaanse als in het Nederlandse recht wordt de schuld van de natuurlijke persoon aan de rechtspersoon toegerekend. Terecht laakt JÖRG de geringe belangstelling, die het moeilijke probleem van de schuld in hoofde van de rechtspersoon in beide rechtstelsels te beurt valt. Dit heeft in Amerika te maken met het concept van de 'strict liability', de risico-aansprakelijkheid zonder schuldvorm, terwijl in Nederland de aansprakelijkheid van rechtspersonen vooral van belang is bij orderingsdelicten of overtredingen, waar de schuld slechts een ondergeschikte of zelfs geen rol speelt (p. 149; vgl. MULDER, A., *Schets van het economisch strafrecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1983, 89).

De afwezigheid van een afdoende rechtstheoretische onderbouw van de schuld van de rechtspersoon heeft tot gevolg dat het Nederlandse recht een onevenwichtige aanblik biedt: 'Een congruente redenering zou inhouden dat ook voor het psychisch element een eigen vertaling in rechtspersoonlijke termen moet worden gevonden, en niet in de traditionele termen van toerekening. De andere con-

gruente redenering zou zijn om niet alleen het psychisch element in de toerekeningsleutel te zetten, maar ook de fysieke gedraging' (p. 62). Wij zijn geneigd voor de eerste, weliswaar moeilijkste, weg te kiezen (DERUYCK, F., 'Probleme der Verfolgung und Fahndung von Verbandskriminalität', *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, 1991, ter perse). Klaarblijkelijk is dit ook de optie van JÖRG, die in het laatste hoofdstuk een gedurfde poging waagt, de rechtspersoon en het schuldbeginzel met elkaar te verzoenen. De klassieke kloof tussen beide wordt overbrugd door de rechtspersoon te beschouwen als 'een sociale entiteit met morele competentie'. Dat de rechtspersoon een *sociale actor* is, houdt in dat hij zich, zo hij zich niet zoals de natuurlijke actoren (de fysieke personen) kan bewegen, minstens kan gedragen: de rechtspersoon 'heeft immers deel aan de sociale werkelijkheid' (p. 153). Een onderzoek van de structuur, de besluitvorming en de doelstellingen van de rechtspersoon toont aan, dat deze uiterlijke gedragingen aan de 'innerlijke kant' ook wetens en willens tot stand komen (p. 154). Daarop voortbouwend besluit JÖRG dat de rechtspersoon ook een *morele actor* is. Dit betekent, dat de rechtspersoon goed van kwaad kan onderscheiden, dat onderscheid kan betrekken op de belangen van derden en uiteindelijk ook over het eigen oordeel van goed en kwaad, alsmede over het daarop afgestemd handelen, op beredeneerde wijze rekenschap kan afleggen (p. 157-158). Deze rechtstheoretische constructie wordt ten slotte toegepast op enkele recente verkeersrampen, waaronder de scheepsramp met de Herald of Free Enterprise te Zeebrugge in 1987.

Zowel de beschrijvende gedeelten als de rechtstheoretische beschouwingen in het besproken werk bieden interessante perspectieven voor de Belgische discussie. Het voorstel van de interuniversitaire Commissie tot herziening van het milieurecht in het Vlaamse gewest om de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen voor de milieudelicten in te voeren (BOCKEN, H., 'Naar een algemeen kaderdecreet inzake milieuhygiëne?' 'De werkzaamheden van de Interuniversitaire Commissie tot Herziening van het Milieurecht in het Vlaamse Gewest', *R.W.*, 1990-91, 1402), zal deze discussie ongetwijfeld nieuw leven inblazen.

Filiep DERUYCK

Voor recensie aangeboden boeken

- BLOM, M.B. e.a., *Schuld ... en verder? Schuldverwerking*, Arnhem, Gouda Quint, 1991, V en 81 p.
- BOON, K., KAMINSKI, D., BRION, F. en CAPPELLE, J., *Opsporingsdiensten bij de gemeentepolitie*, Brugge, Vanden Broele, 1991, 133 p.
- CAPPELLE, J., *Politie-overleg in Nederland*, Brugge, Vanden Broele, 1991, 126 p.
- FIJNAUT, C., MOERLAND, H. en BEIJERSE, J. UIT, *Een winkelboulevard in problemen. Samenleving en criminaliteit in twee Rotterdamse buurten*, Arnhem, Gouda Quint, 1991, IX en 193 p.
- FIJNAUT, C., *Wetgeving op het Belgische politiewezen - Législation sur le système policier belge*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1991, XVI + 808 p.
- KOENRAADT, F. (red.), *Ziek of schuldig? Twee eeuwen forensische psychiatrie en psychologie*, Arnhem-Amsterdam, Gouda Quint-Rodopi, 1991, VII en 361 p.

- LEIJTEN, M.J.C., *Tuchtrecht getoetst. Een onderzoek naar de betekenis van grondrechten voor de wettelijke regeling van tuchtrecht en van de tuchtprocedure*, Arnhem, Gouda Quint, 1991, XV en 572 p.
- PARMENTIER, S. en HUBEAU, B., *De rechter buitenspel?*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1991, XI en 150 p.
- POULET, I., BRION, F. en DUPONT, A., *Prévention en concertation au niveau local*, Brugge, Vanden Broele, 1991, 165 p.
- PUT, V., THUIS, J., VAN KERCKVOORDE, J. en WOUTERS, M., *Politieel geregistreerde criminaliteit*, Brugge, Vanden Broele, 1991, 175 p.
- TANGHE, F. (ed.), *Recht en armoede*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1991, XIX en 241 p.
- VAN LIMBERGEN, Kr. en VERTONGEN, B., *Mondiale '90. Ciao Hooligans*, Brugge, Vanden Broele, 1991, 136 p.
- VERPALEN, M.J.M., *Het strafprocesrecht voor jeugdigen*, Arnhem, Gouda Quint, 1991, XVIII en 344 p.
- VERVAELE, J., *Rechtsstaat en recht tot straffen*, Antwerpen-Arnhem, Kluwer rechtswetenschappen-Gouda Quint, 1991, XVI en 538 p.